

8188

Bibl. Jag.

IV

i objawiały ~~mi~~ przed nim
miernotnem ~~u~~ myśl a ka-
żde panstwa, praco archy mu przedewszystkiem
plan reformy sądownictwa / a nie
i prawodawstwa i ludności kraju.
Daw naukowych słowach. Wnieważ
do siebie, licząc nawet w
symb przedmiocie z filozofem
inni przed jego ścieżką, kró-
wa go w r. 1716

radzi. Ci

~~Handwritten signature~~

~~W roku 1658 w Warszawie~~

~~1658 w Warszawie wrychliwym wiarę~~

~~zwej wyprawami wyprzedzeni z kraju~~

~~z krajem~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Polzka Dzieje~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

~~Wojciech Wilczkowski~~

szeregowe do kraju, w którym

4.

11

~~że prawa do sądów wcale nie miały
że nieprzywanych, dla narodzi
niecierpiących, i wcale mu nie
mających. Jakże wprawdzie nie~~

~~jej prawa, a nie prawa, a nie
leżące, a nie prawa, a nie
podaje Duchowni miasto jakichś
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie~~

~~niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie~~

~~niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie~~

~~niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie~~

~~niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie~~

~~niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie~~

(1) Pierwszy a mian
42 pod r. 1711. w kli
rym zię Pieter. kłóci
widział z Lechnie
malardem. Patrz r.
1711. nr. 2328. w Pdm
Jahr.

uważa, że
właściwie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie

niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie

niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie

niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie
niech pójść, a nie prawa, a nie

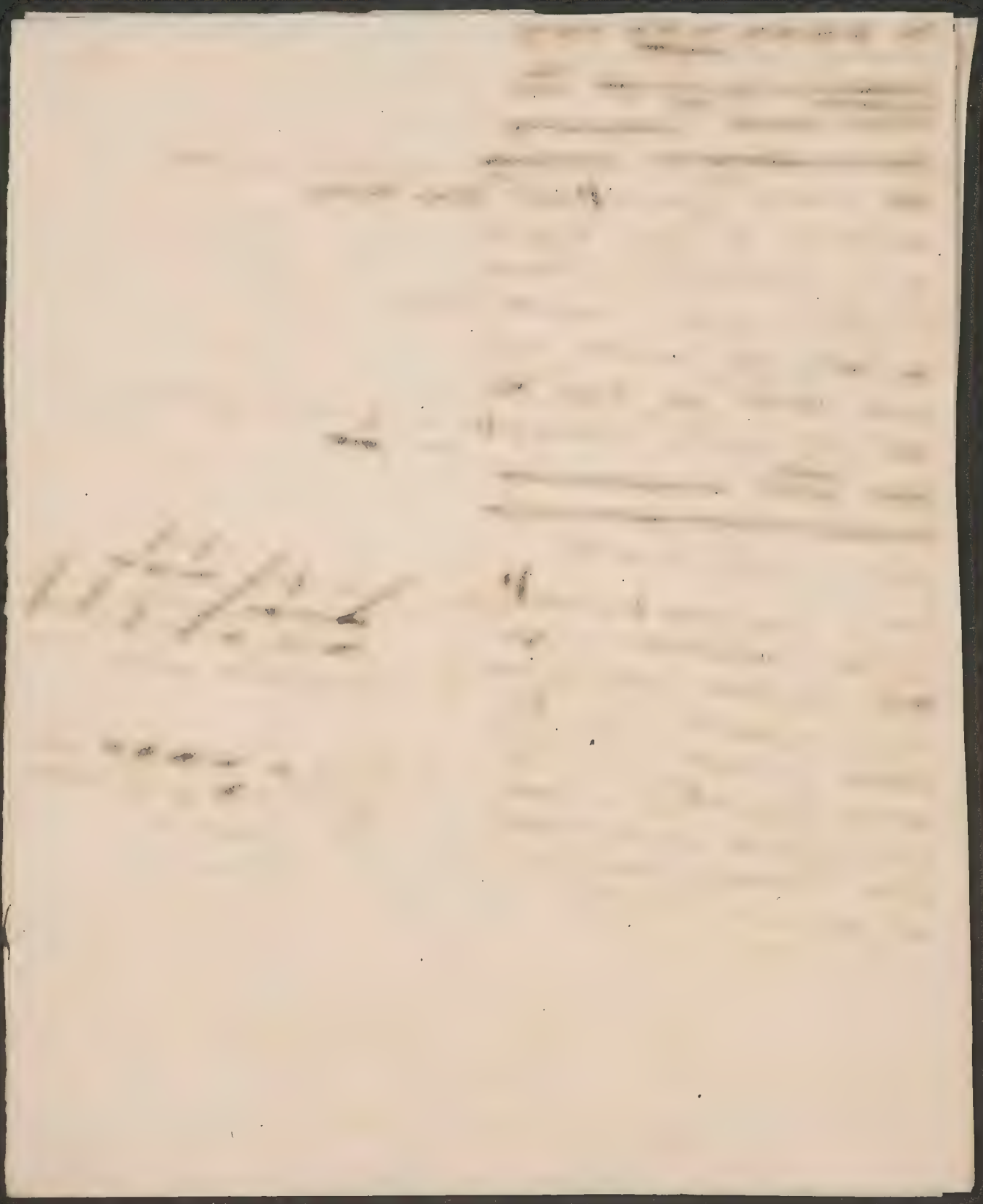

2 natychmiast pu-
biy, czyli za-
prawdzenie pu-
biy w Długichu
głównym "prawi mi-
ny", jedyne jego
także natychmiast-
nie [redacted] wyda-
wane ulatki.

~~przejechał przez ciemną noc, w której~~
~~głęboko śpiąc, wyczuł pod sobą~~
~~nieznany ciężar, który go~~
~~niepokoił, jakby ktoś~~

~~stał nad nim, i czuł, że ktoś~~
~~go obserwuje, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~
~~go szuka, że ktoś~~

Tęcza samego dnia 8. 6.
prawa dawała ka-
sada, Dzwoniarz
władam przed-
nią, nie ma
wypadkowy utwór
de tu - nowo, jako kuzi-
i postępują, czasu
wiedzą, nymfai

z czoła, a kto się przy-
jechał, myślał, że, przez
cywilizację i zotanie się
oświeconych ludzi, uświ-
samia, że, gdy nie było
widoku na to, że
się wychodzi, może

[illegible]

wprowadził (1). Carowa

~~mająca prawo~~ ~~do~~ ~~zawieszania~~ ~~am~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

Strona 8. c.

13

(1) Generałmajor Genł.
majster pod r. 1722
nr. 3496. w 1801.
zabr. umiarkowa-
na.

(2) Tamże pod r. 1765
nr. 12488. zuzaj-
dajacy się ulaz,

(3) Tamże pod r. 1802
nr. 20405. na imię
generał wydany u-
laz.

(4) Tamże redakcyi
pod r. 1775 nr. 295
- 4. i redakcyi
druku i wycię
art. 7. 2.

prawił (2). Aleksander I. Dużoż.

nieśwa w prowadzeniu bierno-

go Dudał ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

czymś z przez co nie byłby już,

jak było Dudał, ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

wzrostem ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

wano przez ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

uży, użycie, ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~ ~~zawieszania~~

F. m. 1720, i

Ty się już do rządu
dany 2. I. II. 18

~~Wszystko co się~~
w sprawie: publiczne i alio obce w
~~alio obce~~ (alio obce, alio obce)
rajczy (1.2. 18) w sprawie
Dahcy (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
bez względu na

Mile przysłał nam Hrabia
je alio obce, ale myślenie
rajczy (1.2. 18) w sprawie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

bez alio obce, ale myślenie
rajczy (1.2. 18) w sprawie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

(1) Co tam to ma
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

4 (jopre
wtedy nie
była wzięta)

Bibli. Jag.

7 (jopre w r. 1844)

~~Wszystko co się~~
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie
w sprawie: i myślenie
Hrabia (1.2. 18) w sprawie

(1.2. 18) w sprawie

2 (jopre w r. 1844)

Krut oka na wewnętrzny rozwój
źródła, i na zasady prawoda-
wstwa Słowian, wyrażone w Dy-
gestach rosyjskich.

Kiedy wielki dzisiejszego ce-
sarstwa rosyjskiego przeobrazi-
ciel zaczął przestawiać swoje
państwo w nowe kształty, zwró-
cił uwagę i na prawodawstwo.
Nakazując obowiązujące dotych-
czasowo za ojca swego wydane
(r. 1649) Ułożenie ~~praw statutu~~,
w miarę jak się ukazywało z nowym
porządkiem rzeczy niezgodne (~~je~~)
uchylać, a przez to objawiając,
że ma na myśli zrobić nową
kodyfikacyę praw, szukał na pró-
żno człowieka, któryby mu sku-
tecznie poradził, od czego ma
rozpocząć, ^{na czelem głównym, i t. d.} swaine to dzieło.

Był wprawdzie pod ów czas,
i to w tym kraju gdzie, że się

~~Dziękuję
za wyrażenie
w tym statucie
imienia Katedry~~

~~W~~ ^Wskazy z r. 1700 i 1714 pod liczbą
1765 i 2828 w Poln. sobr. (będzie niżej
o tem dziele) umieszczone.

tak wyrażę, rozpoznał Piotr Wielki
reformatorską swą terminarkę; iż
w Holandyi stawony prawnik, ró-
wnie z praktyki jak z teoryi slyn-
ny, Cornelius van Bynkershoek
(umart r. 1743); ale cóż, kiedy w swym
skiem tylko, a więcej w rzymskim
prawie biegły, nie znał kraju i
ludzi, dla których miał dać radę,
a radę na teraz i na przyszłość
skuteczną;

Iż i drugi, rodem Francuz (Char-
les de Secondat Baron de la Bre-
de et de Montesquieu, um. 1755),
który, znając się wybornie na tem,
jakich praw potrzebuja państwa
mające rządy monarchiczne, a ja-
kich gdzie są arystokratyczne lub
republikanckie, mógłby już być
pośredniej poradzić Monarsze panują-
cemu samodzielnie; ale i ten, nie
znając przeszłości państwa, w któ-
rem Monarcha ten rządził, jakie
miał radzić?

Znalazł się przecież mąż
który, jak czas pokazał, umiał sku-

27
17

tecznie karadzić pierwszej przynaj-
mniej państwa Piotrowego potrzebie.
Był nim Wilhelm Godfryd Leibniz,
w Lipsku r. 1646 urodzony. Pocho-
dził z rodziny Lubienieckich,
aryanizmu w Polsce, w drugiej po-
łowie XVI i w pierwszej XVII wie-
ku, gorliwych rozkrzewicieli. Lu-
dzie ich wiary, nie tylko w katoli-
ckich lecz i w protestanckich pań-
stwach, z wyjątkiem Holandyi, nie
cierpiaru, i wszędzie gdzie osiadali
do zmiany jej xmuszaru, xmiar-
kowszary jak rzeczy stoją, wyno-
sili się wreszcie z Polski, nie cre-
kając aż ich ona wygwoła z kraju,
co też rzeczywiście w r. 1658 uchy-
niła. Ta powodowany myślą ojciec
Wilhelma Godfryda, wydaliwszy się
z swej ojczyzny w roku niewiado-
mym mi, i osiadłszy w Lipsku,
gdzie przy tamiecznym uniwersy-
tecie objął katedrę prawa, był
snadź pierwszym z Lubienieckich,
który z wiara xmierit nazwi-
sko rodowe, i obuje praelat na
szyna.

Pomijając głęboką naukę filozofii
i matematyki, która synowi temu
niemal taką, co Kopernikowi zje-
dnatą sławę, nie mogę pominać
o nim tej xmiianki, że miał po-
ciąg ku stowianszczyźnie, i że na-
ser lubił bawić w tych krajach, któ-
re, xmiemczone będąc, zostawały
w bardzo bliskich stosunkach z ów-
czesną Polską. Okoliczność ta spro-
wodowała Lelwela, że Leibnica
w liście meim w Polsce xprauk
stynnych umieścić (1). (Piotr Wiel-
ki, poznawszy go w czasie swych
po xciemczach podróży, i objawi-
wszy przed nim myśl o xamierzo-
nem xpracobrażeniu swego pań-
stwa, prosił, ażeby mu) (przedewsz-
stkiem plan reformy sądowni-
ctwa (a więc i prawodawstwa), tu-
dxier xaktadoim naukowych, skre-
ślił.) Wrociwszy do siebie, listował
nawet w tym przedmiocie z filozo-
fem tux przed jego śmiercią, któ-

(1) W dziele Polska dzieje i rzeczy jej
rozpatrywane. Poznań 1858. następ-
tomów siedm. Patrz I. str. 455.

~~bedzie stosowne dla kraju, w któ-~~
~~rym naledzie duchowieństwo mia-~~
~~to jakiegokolwiek pojęcie, nie rze-~~
~~czywiście rzymskiego prawa, lecz~~
~~rzymsko-bizanckiego.~~

Więcej, nie mówię zdrowego roz-
sądku lecz taktu okarata Lei-
bnice, gdy, jak się dorozumiewam,
zamiast prawo nadziit jednę z
najważniejszych instytucyj Rzy-
mian, czyli senat (1), do Rosyi
wprowadziwszy, postawić go na
czele władz rządzących i sądra-
cych. Same zaś te władze na-
dziit tak urządzić, aieby, nie jak
niegdys' u wszytskich Stoivian
a w ów czas jeszcze w Rosyi by-
to, władze rzeczone wyrokowa-
ły wedlug woli jednego, lecz wię-
kszościa, głosów sprawy tak cy-

Egottfridus Mascovius. Lipsiae
1737. w cwiartce. Porówn. Str. 571-85.
(1) Pierwszą o ^{genais} ~~nim~~ zmianke pod
r. 1711. w którym się Piotr wielki
widział z Leibnicem, znalazłem.
Patrz r. 1711. nr. 2328. w Jotn. Sobr.

4.
49

wilne i kryminalne jak i admi-
nistracyjne rozstrzygały. jednym
słowem radził, ażeby w miejsce
przykarzów, zaprowadził kolegia,
i kierownictwo ich powierzył
instytucyi rzymskiej, dla karde-
go, czy republikańskiego, czy oli-
garchicznego, czy monarchiczne-
go radu, dogodnej, dając jej u-
strój, według ówczesnych potrzeb
kraju, najstosowniejszy.

Dla poprawy prawodawstwa
inna ^(denie Leibniz) rada, na którą idąc
Piotr Wielki nie popełnił błędów,
jaki dziś sami rewolucyjni szko-
ły historycznej zarzucają, swej
nauczycielce (1), wykazując jej
że się myliła i myli, kiedy
mniema, że w prawodawstwie
więcej zwyczaj niż ustawa dra-
tać powinna. Aleby bowiem
było, mówiąc, uchem wie history-

---

(1) Ueber die Zukunft des deu-
tschen Rechts von. E. Th. Gaupp.
Breslau 1847. Str. 91-99.

cznej szkoły, czekać za tem co do-
piero przyjdzie ma, a czekać w ów-
czas szczególnie, gdy nie ma
widoku na to, że rychło przyj-
dzie czego się spodziewamy, lub
czy nawet przyjdzie kiedykol-
wiek. Żeby było, powtarzają
ci sami, gdybyśmy się spuszcza-
li na to, że niestosowny zwy-
czaj ^{zami} się usunie. Będziemniej
jest i będzie (koniec temi słowy
zarzut w szkole historycznej u-
czelni prawnicy), zaradzić ztema
przez ustawę, bądź nowo pomy-
ślaną, bądź choćkolwiek przeję-
tą, i do miejscowości zastosowa-
ną;

Takie snadź rady dawał Pio-
trowi Wielkiemu prawnik, któ-
ry, prócz matematyki i filozo-
fii w których ^{wysoko} górował, znał się
i na historii nie mało. Stucha-
jąc go przeobraził rolę
go, krzepkiego, i w młodości
sity rasobnego państwa, zniósł
przez ustawę, zwycięż w nim

zadawniony, i mimo uchylania
go nie raz, jeszcze się za pano-
wania ojca Piotrowego utrzymu-
jący, bo przez kuriantkowane wy-
żej Ułożenie (XX. 4b.) uszczegóło-
(prawie). Zwyczaj ten karat sma-
gać co tydzień dlużnika niewy-
płatnego. Natomiast zwyczaj
chwalbny, że i ciotki pochodzą-
cy ze stanu ludowego może przez
zastryś, nabyć dworzanstwa, u-
twierdził ustawa.

To też w politycznem prawie
dzisiejszej Rosyi senat, a w pry-
watnem i kryminalnem tak od
Piotra Wielkiego nazywane "pun-
kty" (1), czyli zmiany zaprowa-
dzone przez niego w dotychczasowem pra-
wie, pod jego zaś następcami w
dalszym ciągu swoich punktów
wydawane ukazy, są opoką, na
której dziś osadzone Słowo ustaw
tego państwa.

(1) Patrz imienny ukaz z r. 1716. nr. 3013
w Poln. Sobr. znajdujący się.

Porównajwszy gościeindziej (1) dzie-
to to zewnętrznie, spojrzę mu o-
becnie wewnątrz, i w jaki sposób
zarnajomilem się z niem, opowiem
króciutko, gdy zakres pisma, w
którem artykuł ten umieszczam,
nie dozwala szeroko się rozwo-
dzić nad tym szczegółem.

Wewnętrzny rozwój kródet, z
którego Swod powstał, należy roz-
pierać od położenia nacisku na
te jego strony, które, z prawda-
wstwem Stowian w ściślejszym so-
stając związku, nie dadzą się do-
kładnie wyrozumić inaczej; jak
przy pomocy historyi; resztę to-
mów pojmię, kto zna prawa Eu-
ropy zachodniej.

Twórca rzeźbionego Swodu,

(1) Patrz Prut oka na tak zwane
Dygerta rosyjskie i t. d. umieszczo-
ny w Czasopiśmie pod redakcją
wydziału prawa i umiejętności po-
litycznych w uniwersytecie Jagie-
łowskiem wychodzące w Krakowie.
Porówn. z r. 1868. III. str. 362-3. 384.

~~wspomniany z uwielbieniem w owej~~
~~rozprawie mojej do Cesarstwa po-~~
~~danego (str. 362),~~ ~~Strabia~~ ~~sporański,~~
 zebrawszy potrzebny materiał z ar-
 chiwów państwa, karat wybranym
~~do~~ do pomocy w pracy Redakto-
 rom zamknąć go w dzieło z kil-
 kudziesiąt dwiema kwartantów zło-
 żonem, które "zbiorem zupełnym
 praw państwa rosyjskiego" Полное
собрание законов российской импе-
рии, nazwawszy, na dwie podzie-
 lit części. Pierwsza poczyna się²
 r. 1649 a dochodzi do 12. Grudnia
 r. 1825. to jest do dnia, w którym
 Monarcha, co szczęśliwie dokonał
 dzieła od Piotra Wielk. zamierzo-
 ne, wydał pierwszy swój mani-
 fest. Część druga poczyna się
 z owym dniem, a idzie w ciągu
 nieprzerwanym (1) do czasów obe-

(1) Oszczędzając miejsca druku, o-
 puszczam bibliografię dzieła. Wspo-
 mnę tylko, że część pierwsza skła-
 da się z tomów 45. licząc w to dopeł-
 nienia i rejestra; druga dochodzi już tej liczby.

nych.

~~W powołanej wyżej rozprawie~~
~~swojej rozpatrując treść tych to-~~
~~mów Sejmów, które należy konie-~~
~~cnie rozważać historycznie, po-~~
~~świadczam (str. 383), że~~ {Grem są
dla Polski wiślickie statuta, tem
jest dla Rosyi uświenie. Strabia
Sperański, który w r. 1830 od tego
statutu wydawnictwo zbioru zu-
pełnego praw rosyjskich rozpro-
crał, poszedł w dalszym ciągu
swej pracy podobną drogą, po ja-
kiej przed sto laty (r. 1732-9) cho-
dził jego poprzednik, nasz Sta-
nistał Konański. Ten bowiem
ogłaszając ~~drukami~~ polskie Wo-
lumina legum, ich takie druk
od statutow raczał. Po statutach
poumieszczał latami oba wyda-
wcy, cokolwiek się zebrac' dało z
ustaw, wydawanych za panowa-
nia następujących po sobie Mo-
narchów.

Nasób od kodyfikujących u

nas prawa zbierany jest, w poró-
wnaniu ze zbiorom rosyjskich
praw, nader mały. Przychyna te-
go leży, w odwiecznie przyjętej w Ro-
syi zasadzie, która nie dozwala są-
dom wyrokować inaczej, jak według
ukazu, która władzom administra-
cyjnym formę postępowania w są-
dach i t. p. przepisując, trzymać
się im jej ściśle nakazuje pod karą.

{ Przy takiej zasadzie nie można by-
to w Rosyi kiedykolwiek, i nie można
dusić, myśleć o kodyfikowaniu praw,
nie zgromadziwszy obowiązujących
poprzednio ustaw; ażeby wśród pracy
nie zabrakło na potrzebny do niej
materiał; ażeby nie ustać w niej,
czekając aż prawodawca zastąpi
brak wydaną ustawą, która ^{wydać się} ~~nie może~~
w przeszłości lub wypnie ją w te-
razniejszości, wskrzeszając lub two-
rząc ukaz osobny w ciało i ducha,
a w ciało jędrne i zdrowe, ożywio-
ne duchem czystym i niepokala-
nym. { Trukając obojga w na-

szych Woluntariach legum, łatwo się
w nich znaleźć, krótka jest bowiem
ich treść, w porównaniu z tem co ro-
syjskie ustawodawstwo, dawne i no-
we, posiada.

"Zupełny zbiór praw", rachując
ustawy z których się składa na dzie-
siaćki, sta, tysiące i tysięcy krocie,
tudzież dzieląc ustawy te na części,
częstki i częstecki, przedstawia
artykuły prawa redagowane z o-
gromnego materiału już długo i
zbyt długo, już krótko i króciuchno.
Trudno by się w nim znaleźć, gdy-
by Redaktorowie nie byli materiału
tego dwójaką liczbą oznaczyli. Z
nich pierwsza wskazuje na rok
panowania prawodawcy, druga
na szereg ukaźń pod tym rokiem
zapadłych. W drugiej z nich wyexy-
tuj^e treść prawa w artykule przy-
wiezionego; z pierwszej dochodz^e
czas wyjścia ustawy, i poznaj^e oj-
czyznę, która podata do niej kasa-
de. Przekonywam się wtedy że jest

albo domoroślą, albo z Litwy, ze Szwecji, z Niemiec, Francji i Anglii, na rosyjską przesadzona ziemię. Rozumi się, że chcący odgadnąć jej pochodzenie, winien się z prawodawstwem średniowiecznej i nowszej Europy obeznac dokładnie.

W tak ogromnem ciele, jakim jest "Zbiór zupełny rosyjskich ustaw", byłby się wiecznie uwięził i nie wyszedł na jaw Duch prawa, gdyby i na to nie był od Redaktorów obmyślany środek. Środkiem tym jest przyjęta przez samego prawodawcę zasada, doręczająca w każdym przedstawić mu, że wypadłoby ustawę tę lub ową, jako zużyłą i postępowi czasu już nieodpowiednią, wycofać z obiegu, a w jej miejsce postanowić nową, stosowniejsze prawo wskazującą.

Prawidła tego trzymał się już Piotr Wielki. Reformując on dotychczasowe prawo, zmienił w niem, cokolwiek, że zwyciężył lub ukarał

Pracujemy je z dalszego ciągu
na grze. ~~Teraz~~ ~~wydajemy~~ ~~przebiegi~~
Dziś ~~maszyna~~ ~~paniennego~~ ~~przebiegi~~

ludziwego

Pamięć
dobrej wsi

go rozwoju sił organicznych pań-
stwa okazywało. Lecz albo spierzył,
albo czekał, rychło się, przez wpływ
cywilizacji i zeteknięcie się z oświecen-
szych ludów ustawami samą (zmie-
ni, lub, gdy nie było widoku na to że
się rychło może zmienić, puszerał
ja w niepamięć, a w miejsce jej wy-
szukiwał ^{sam} lub tworzył nową. For-
mo czynił z instytucjami. ~~Zmiana~~
~~nowicem kolegialna~~, i postanowie-
niem na ich czele senatu, pospie-
szył, a z kodyfikowaniem ukarów o-
ciągał się mądrze.

innej
zakładki
wsk.

Ponieważ dla urzędów i sądów
nie upatrzył dogodnej formy w są-
dach, z którymi był w zgodzie, wia-
ła od tych z którymi pod ów czas
w nienajlepszych stosun-
kach. Krótko mówiąc, kolegia i se-
nat na sposób szwedzki urządzt(1).
Zjednoczył nad to z drugim herol-
dya, która do Rosji przeprowa-

(1) Patrz imienne ukazy i rezolucye
z r. 1718 nr. 3197. 3202. 3207.

dxil (1). Carowa Katarzyna II dodała Komisya graniczna (2). Aleksander I do uczestnictwa w prawodawstwie biernego dodał uczestnictwo czynne; przez co nie tylko już, jak było dotąd, ogłaszał senat i upowszechniał wydawane przez monarchę, pod różną nazwą, ustawy, ale i swoje ukazy, w sferach sprawowanej od siebie władzy obowiązujące mające, puszczal w obieg (3); stanowiąc, jak niegdyś senat rzymski, swoje konsulta.

Dla tej przyczyny raskrytą nazwę "rządzącego Senatu (4)" nosząc, i pośrednicząc między najwyższemi władzami kolegialnie urzędującemi (radą

(1) "Instrukcyja Geroldmiejstera" pod r. 1722 nr. 3896 w Poln. sobr. umieszczone. / H

(2) Tamże pod r. 1765 nr. 12488 znajdujący się ukaz.

(3) Tamże pod r. 1802 nr. 20405 na imię senatu wydany ukaz.

(4) Swodu redakcyi pierwszej art. 253-4, a redakcyi drugiej i trzeciej art. 1. 2.

państwa i Komitetem Ministrów),
był i dziś jest drugą, prawą publi-
czną. Stoi więc wyżej nad minister-
stwem, które są już kolegiami, już też, ^{nie-}
^{ludzy} ilekroć im się uda przeprzeć zdanie
ministerjalnej Rady, dawnem, wi-
mieniu najwyższej władzy wyłacznie
rozstrzygającej i sądzącej ~~o~~ przy-
kazami ~~nich~~. { Pierwszy objaw
wczesnych przykazów spotrzegamy
u Szwedów czyli rządzonych
Germania pierwotną, Słowian. U
tychże, gdy się pod władzą Norma-
nów (Franków i Saksonów) dostali, wi-
dzimy urzędujące obok przykazów kole-
gia, stojące z miejscowych obywateli,
wyłacznie się, pod przewodni-
ctwem normandzkiego Grafa, sądo-
wnictwem zajmujące. Utrzymały się
te kolegia i w monarchiach słowiań-
skich, w rozprężonej Szwecji powsta-
łych, a rządzących się samodzielnie, ja-
ko instytucja, która się zupełnie zna-
rodowiła, wprowadzić je do Rosji ra-
dził do godnie Leibniz.

Staszkiewicz mniemat Piotr Wielki, że ta sama zasada, która do przeistoczenia rządów i sądów w nowe kształty wybornie postawiła, przeistoczy i samo prawo, skoro rugując ukar jeden przez drugi, wycofa się tym sposobem, cokolwiek dla miejscowości nie stosownie postanowiono, lub z zagranicy przejęto pośpieszenie. Nie dotykał się zaś tego co choć przestarzało, jednakże się dogodnem wykazywało. Takie prawo choć stare, i bardzo stare, przyjęł Szwed już pierwszej redakcyi, który wyszedł społeczeństwu z dwoma tomanami historyi prawodawstwa Słowiańskich pierwszego wydania.

— Krytał oba tomy twórcą rzeczowego Szweda, z którym się około tego czasu w czeskiej Pradze, w tamtejnem muzeum, spotkałem i poznatem. Wiadzę, że do mnie Hr. Speranski, że się pomylił nasz niemiecki pisarz, (1) twierdząc, że i tak niegdyś

(1) Versuch über die geschichtliche Ausbildung der russischen Staats-

nazywanego państwa moskiewskiego
polityczne instytucje, nie dadzą się
z historyi innych Słowian dopełnić.
Ja z tomu drugiego historyi prawo-
dawstwo Słowiańskich dowiaduję się, że
prawa osiedziałych w zachodniej
Europie Słowian były takie co u
posuniętych daleko na wschód, lu-
bo później odskoczyły jedne od dru-
gich.

Spodziewam się ~~od~~ ^zdrzeczkiem mu,
że podobieństwo to coraz się więcej
umydatniać będzie, im dalej rozwój
przedsięwziętej pracy postąpi.

A czy się umydatnia? zapytał w
parę lat po tem, gdyś się u wód
maryjańskich (Marienbad) znów w spo-
tkali.

---

und Rechts-Verfassung, von Alexander von
Reutr. Mitau 1829. Na str. 7. tak mówi:
Nur ein sehr unvollständiges Bild ih-
rer (der Russen) Lebensweise und Ver-
fassung kann aus den inländischen
Nachrichten aufgestellt werden. Ergän-
zung derselben aus der Geschichte ih-
rer Geschlechts-verwandten, ist
kaum möglich

11.

Słowskern, odpowiedziałem: bo do
opowiedzi o stosunkach majątkowych
majątków spółności nie mających (1),
przybył spadek majątków rodowych.
Przekonywam się bowiem, że spadek
^{zabitek}
~~rodowych~~ majątków nie jest instytu-
cją, jak niegdyś mniemałem, germań-
ską, lex Słowiańska, obecnie w samej
się tylko Rosyi ~~cras~~ utrzymującą (2).

Więc proszę napisać o tem, powie-
dzieć wtedy.

Odpowiedziałem że to nastąpić mo-
że, ale wprzód musi wyjść historia
prawodawstwa obrobiona na nowo.

A on znów, kiedy to będzie?

Czas pokaze, odrzekłem: na chęci nie
zależy, byle zdrowie dopisalo, i były oko-
liczności po temu.

Skoro to nastąpi, mówił ¹¹ dalej, pro-
szę się zgłosić do mnie: może mi się
uda namówić pana na nową na
tem polu pracę, które uprawiasz o-
becnie.

Datem słowo że to uczynię, ale

(1) Słowo zakonów grażdanich, niet-
worsej redakcyi art. 80-2. 85-7.

(2) Słowo tenie art. 243. 649.

mnie zwolnita z niego śmierć znako-
mitego meza, który umarł w r. 1839.

Także samą rozmowę miałem w r.
1842. z przewodniczącym pod ów czas
komisji kodyfikacyjnej s. p. Strabią, Btu-
dowem, gdy w podróży do Moskwy (dalsze na-
mówienie
odwizitem
syna)

xabawit czas niejaki w St. Petersburgu.
Wynikiem rozmowy było dane mi zda-
leka do xrozumienia iyczenie, aicby
xrobić do historyi prawodawstwa dzie-
to dodatkowe, a w niem przedstawić
xgodność i różność Swodu zakonów
z prawodawstwami Stowian, i tak ka-
pormac' ^{z cywiru} ^{Swodem} światła publicznosc' z
Wziętem rzecz do namysłu oświadcza-
jąc, że dam odpowiedź po ukończeniu
nowej redakcyi historyi prawodawstwa,
którą zaraz po ogłoszeniu pierwsze-
go wydania rozpoczętem. Jakże je-
szcze przed wyjściem na jaw dwóch
ostatnich ale już opracowanych
tomów drugiego wydania, zgłosiłem
się z oświadczeniem, że jestem gotów
spelnić iyczenie, ale tylko co do tych
tomów Swodu, które w najściślejszym
zostają związku z prawodawstwem
Stowian. Chiał się przez to rozu-

mieć tomy X. I. II. i IX rzeczzonego Swoda, prawo prywatne i publiczne jakie obecnie w cesarstwie obowiązuje, zawierające (1). Obie redakcyje (jeszcze wtedy nie było trzeciej) przyrzekłem wziąć na uwagę, i myśl swą otworzyć i bez ogródki wypowiedzieć.

Mile przyjął racny Strabia moje oświadczenie, ale wyniku przedsięwziętej pracy nie doczekał, przenióstrzy się do wieczności. Do następcy więc jego, do Arabiego Parina, postatem w r. 1866, opracowany tom dziesiąty, prawo prywatne (cywilne, zakony gwardańskie) zawierający, z prośbą, ażeby, oceniwszy go, karat albo złożyć do akt Komisji kodyfikacyjnej, albo co sta i dalszą pracę powrócić odpowiedzieć Taskawie raczył. Oświadczył urzędownie (dn. 18 Lutego 1867. do nr. 102) że sobie życzy, ażeby drukiem ogłoszona została.

Właśnie się do spełnienia

(1) Co tomy te zawierają wyrażałem szczegółowo w artykule (str. 362-3., 368-70.) Do Crasopisma wyżej przytoczonego podanym.

życzenia tego zabierając, zamierzam
odrzuć wydać opracowane prawo
publiczne i na tem pracę swą za-
kończyć. Tom dziewiąty z temie pra-
wem w ścisłym zostający związku,
komu innemu ^{publikowaniu} zostawiam. Przyocy-
nę tego ^{już} w pierwszej rozprawie mo-
jej (str. 384) ~~już~~ objawilem.

Wydawca
waw. karai ni
wobin 50. chrem-
plawy ^{odtatek} z egzempli-
m.

W. A. Muz.

Władaw Aleksander Maciejawicz

